

Jumalateenistus Nõos P, 16.06.24 kell 11.00, 3. pühapäev *post Trinitatis*

Lektsioonid: Ho 14:2–9; Ef 2:1–10

Leerikõne: 5Ms 32:7

Pihikõne: pihimanitsus Agendast lk 246

Jutlus: Mt 22:19–22

Laulud: 214 (1–5); 268 (1–3, 4); 330 (1–5); 226 (1–3)

Jeesus ütles variseridele: „Näidake mulle maksuraha!” Nemad tõidki ta kätte teenari. Ja ta küsis neilt: „Kelle pilt ja kiri sellel on?” Nad ütlesid temale: „Keisri.” Siis ta ütles neile: „Andke nüüd keisrile keisri oma tagasi ja Jumalale Jumala oma!” Seda kuuldes nad hämmastusid ja lahkusid, jättes ta sinnapaika.

Neil päevil tähistame 155 aasta möödumist esimesest üldlaulupeost ning rõõmustame järjekordse Tartu laulu- ja tantsupeo üle. Mõtleme erilisel viisil ka meie riigihümnile, mille fraasidest on leitud peo erinevatele sündmustele pealkirjad, tänasele jumalateenistusele üsna loogiliselt „Su üle Jumal valvaku“.

Minu mõtted viib see kõik ühele mehele, Johann Voldemar Jannsenile, kelle jõupingutustest sündis 1869. aastal eesti laulupidu ja kelle loodud hümniteksti me riigihümnina laulame. Lisaks kõigele sellele möödus Jannseni sünnist 16. mail ukj ka 205 aastat.

Olen kuulnud Jannseni kohta öeldavat, et ta hoolitses oma laiahaardelises tegevuses ajakirjaniku, rahvaarataja ja laulupeo korraldajana selle eest, et keisrile saaks keisri oma ja Jumalale saaks Jumala oma, kuid Jannsen ise olevat samal ajal kogu aeg ajanud „eesti asja“.

Ühest küljest ma mõistan, mida selle ütlemisega on mõeldud: Jannsen pidi oma maarahva n-ö eestlasteks äratamise tegevuses arvestama ühest küljest tsaarivõimu ja baltisaksa rüütelkonnaga – ehk siis keisriga –, teisest küljest aga saksa härraskirikuga – ehk siis Jumalaga.

Kuid selles loogikas on minu arvates sees viga, mis mõjutab meie rahva mälu tänaseni: nimelt pole võimalik ajada „eesti asja“ lahus „keisri asjast“ ja „Jumala asjast“. „Eesti asi“ on nii keisri kui ka Jumala „asi“.

Teame, et Jannsen oli pärit vennastekoguduse traditsioonist ja töötas 12 aastat Väandras kirikuköstrina, mis tollal tähendas põhimõtteliselt abivaimuliku tööd. Lugeses Jannseni avaldamiseks mitte mõeldud mõtteid (milleks on suurepärase võimaluse andnud eesti uurijate töö, nt Malle Salupere monograafia „Postipapa“), näeme, kuivõrd tema elu mõjutab kristlik, pietistlikust teoloogiast kantud mõtlemine ja kõnepruuk. Ta tunneb peast Piiblit, mis on tema tööd ja ajastut silmas pidades täiesti loomulik.

Samas olen Jannseni uurijate juttu lugedes ja kuulates märganud, et tema pingutusi luua ajaleht ja korraldada üldlaulupidu ning tõlkida saksakeelseid laulutekste eesti keelde peetakse Jannseni katseks tõmmata eestlased eemale kiriku rüpest ja pakkuda neile lõpuks ometi midagi ilmalikku.

Näiteks olen märganud tema tõlketöö ja luuleloomingu puhul määratlust „poolvaimulik“. Mis on aga poolvaimulikku tekstides, kus kõneldakse Jumalast, Jeesus Kristusest ja Pühast Vaimust? Mis on poolvaimulikku nt Eesti hümnis, mille kolmandas salmis laulame: „Su üle Jumal valvaku, mu armas isamaa“? See on läbi ja lõhki pärisvaimulik ja ütlesin isegi – kristlik.

Meie 500 aastat usupuhastuses elanud eesti rahvas on vaikimisi harjunud Lutheri õpetusega kahest riigist: üks on Jumala riik ja teine on ilmalik riik. Nad mõlemad on Jumala loodud, kuid erinevate ülesannetega. Jumala riigi eesmärk on hingeõndsus, ilmaliku riigi eesmärk aga korra hoidmine inimühiskonnas. Jeesuse vastus teda kiusavaile variseridele „Andke nüüd keisrile keisri oma tagasi ja Jumalale Jumala oma!“ väljendab just seda õpetust.

Johann Voldemar Jannsen teadis, et tuleb alistuda sellele võimule, kes parasjagu eesti maarahvast valitseb. Sest seegi võim on ju Jumala antud. Apostel Peetrus ütleb 1Pt 2:13j: „Alistuge Issanda pärast kogu inimlikule korrale, olgu kuningale kui kõige ülemale, olgu maavalitsejale kui tema poolt saadetule kurjategijaid karistama, aga heategijaid kiitma.“

Keisrile tuli anda keisri oma ja seda Jannsen tegigi: I üldlaulupidu oli pühendatud Liivimaa

pärisorjusest vabastamise 50. aastapäevale ja selle eest tuli tänada keisrit. Siiralt, sest kui seda seadust poleks tulnud, poleks pärisorjus Liivimaal ka kadunud. Täpselt sama käib muidugi ka Eestimaa kohta kolm aastat enne seda.

Jannsen sai ka väga hästi aru, et ta ei pääse kuhugi tema rahva kiriku juhtkonnast, kelle moodustasid baltisakslased. (Jannsenit on süüdistatud müüdavuses, kuna ta sai mõnda aega oma „Eesti Postimehele“ toetust baltisaksa rüütelkonnalt, kuid uurijad on näidanud, et sellel olid pigem ärilised kaalutlused.) Ka selles mõttes tuli keisrile anda see, mis talle kuulus. Ühiskonda ei juhtinud eestlased, vaid venelased ja baltisakslased, sh baltisaksa härraskirik, ja neile tuli panustada selleks, et kord selles riigis, kus eestlased elasid ja Jannsen ise elas, oleks tagatud.

Kuid Jannsen oli samas ka väga usklik inimene ja sai aru, et just armastus Jumala ja ligimese vastu nõuab temalt kogu seda pingutust, mida ta ajakirjaniku, rahvaäärataja ja laulupeokorraldajana nägi.

Jannseni püüd oli tõsta maarahva iseteadvust just läbi selle, et öelda talle: Jumal on kinkinud teile rohkem! Ef 3:20j ütleb ju apostel Paulus: „Aga Jumalale, kes meis tegutseva väega võib korda saata palju rohkem, kui oskame paluda või isegi mõelda, temale olgu kirkus koguduses ja Kristuses Jeesuses igavesest ajast igavesti kõigi sugupõlvedeni!“

155 aastat tagasi algas meie eesti rahva ärkamine I üldlaulupeoga, millel lauldi palju Issanda kiituseks ning isamaa ja seda tol hetkel valitseva Vene tsaari kiituseks. Muuhulgas lauldi selle laulupeo teisel päeval ka tänast rahvus- ja riigihümni, Friedrich Paciuse ja Johann Voldemar Jannseni laulu „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Kes oleks tollal osanud paluda või isegi mõelda, et juba 50 aasta pärast on eestlastel oma riik ja Paciuse/Jannseni laul on saanud riigihümniks?

Järgnevail aastakümneil 20. sajandil on eestlased palju ajanud n-ö keisri asja. Kahe maailmasõja vahel oli see „keiser“ lähedal: Eesti riiki juhtis Eesti oma Riigikogu ja valitsus. 1935. aastal kuulutas Vabariigi Valitsus välja võistluse uue riigihümni saamiseks, seda tõenäoliselt selleks, et eesti rahvas saaks oma riigis laulda kaasaegsele riigile vastavat laulu ja kaugeneda Jannseni-aegsest võõrvõimudega seotud ajast. Õnneks uut riigihümni ei leitud. Usun, et see juhtus seetõttu, et rahvas polnud instinktiivselt valmis loobuma „Jumala asjast“, mida Jannsen ärkamisajal nii hästi ajas.

See sai veel enam selgeks järgnenud nõukogude okupatsiooni ajal, mil tuli kord jälle ajada võõra „keisri“ asja ning Paciuse/Jannseni hümn tundus pisarateni armas. Usun, et just seetõttu, et selle hümniga aetakse nii keisri kui Jumala „asja“. Rahva esivanemate usust mõjutatud süda tundis selle ära!

Seepärast on ka loomulik, et laulva revolutsiooni ja taasiseseisvumise järel jäi rahvus- ja riigihümniks ikka „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“, mille kolmandas salmis palub eesti rahvas oma armsa isamaa eest Jumalat.

Selline rahva instinktiivne otsus pälvib hiljem muidugi ka kriitikat. 2005. aastal kirjutab üks Eesti avaliku elu tegelane: „Meie hümn sõnad on ikka nii kehvad kui kehvad. Neid on lausa piinlik laulda. Need on sisuliselt, vormiliselt ja moraalselt vananenud ... Samuti oli jumala poole koogutamine tavapärane 19. sajandil, kuid mitte enam tänapäeval.“

Ma ei taha seda avaliku elu tegelast ega ka täna tema moodi mõtlemaid inimesi manitseda, vaid tuletada meelde, et „eesti asi“, millele tugineb eesti rahva ja Eesti riigi püsijäämine, pole ainult „keisrile kuuluva“ eest hoolitsemine. Ka Jumalale tuleb anda see, mis Jumalale kuulub. Ja eelkõige. Mis see Jumalale andmine tähendab? See tähendab seda, et Jumalat kui eesti rahvale vabaduse ja riigi kinkijat tuleb alati tänada ja paluda. Just nii nagu Johann Voldemar Jannsen teeb seda oma „Perno Postimehe“ esimese numbri avaluuletuses 1857. aastal, mis algab sõnadega: „Tere, armas eesti rahvas!“ Selle luuletuse viimane salm kõlab nii: „Andku nüüd siis Jumal sull' / head meelt ja mõistust ka, / jõudu, rõõmu, toidust küll, / vaga elu elada; / Jumal saatku armust ka, / (seda pean soovima:), / et kui korra sõbraks saame – hästi kaua sõbraks jääme.“

Jumal ongi seda Postipapa palvet kuulda võtnud ja kinkinud meie rahvale kuni tänaseni Johann Voldemar Jannseni ärkamisaja vaimu, mis oskab anda „keisrile keisri oma“ ja „Jumalale Jumala oma“ ning mis on tegelikult, nagu juba öeldud, meie rahva ja riigi püsijäämise alus ehk vundament.

Seepärast tänan ma Jumalat, et meil on alles meie laulupeod ja et tänapäevane Tartu laulupidu algab juba teist korda jumalateenistusega, nagu see oli tavaline ärkamisajal. Ma tänan Jumalat, et meil on rahvus- ja riigihümmina alles meie Paciuse/Jannseni „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Ja, mõeldes

hiljuti tähistatud Eesti lipu 140. sünnipäevale, tänan ma Jumalat, et meil on alles meie kallis sinimustvalge rahvuslipp, koguni originaalina!

155 aastat tagasi palus Johann Voldemar Jannsen: „Su üle Jumal valvaku, mu armas isamaa!“ Ja ma näen, et Jannseni palve on täna täide läinud. Hoidkem seda palvet ikka oma suus ja südames ning me püsime – ajalikult siin Eestimaal ja igavesti Jumala juures!

Aamen.